Förhandlingar 77-10-17

Nationalekonomiska föreningen

Ordförande: professor *Lars Werin*
Inledare: professor *Stephen Marris*
Deltagare i debatten: professor *Erik Lundberg*, docent *Carl Johan Åberg*, docent *Karl-Olof Faxén*, utredningschef *Clas-Erik Odhner*, professor *Gösta Rehn* och professor *Stephen Marris*

STEPHEN MARRIS

En presentation av McCracken-rapporten: Mot full sysselsättning och prisstabilitet

Det är en stor ära och ett stort nöje för mig att ha fått detta tillfälle att tala inför Nationalekonomiska föreningen. Ert land har sedan gammalt ett gott rykte inom nationalekonomin. Ni har också bidragit med en mycket livlig, intellektuellt hederlig och diskussionslysten medlem i McCracken-gruppen, professor Assar Lindbeck. Samtidigt är jag lite nervös för att tala inför er i kväll. Det känne lite grand som att sticka in huvudet i lejonets gap att komma till Sverige och presentera en rapport som rekommenderar något så osvenskt som en målsättning för penningmängdens ökning och som också kan synas tolerera tanken på hög arbetslöshet. För att jämna ut det hela en smula så borde jag kanske säga att jag på andra håll är känd som "Marris, den expansionistiske, inflationistiske keynesianen". Som internationell tjänsteman är man naturligtvis van att befinna sig i korseld och jag väntar mig att bli utsatt för en hel del beskjutning senare i kväll. Men låt mig nu efter bästa förmåga presentera rapporten.

Ni kanske skulle vilja veta något om upphovet till rapporten. Som ni kanske vet är Henry Kissinger inte känd för sitt intresse för — eller förståelse av — ekonomi. Det påstås att han aldrig riktigt förstod principen om arbetsfördelning, därför att han tyckte bäst om att göra allting själv. Våren 1975 hade emellertid t o m han märkt att någonting höll på att gå på tok i den kapitalistiska världen. När han kom till OECD:s ministermöte i maj detta år föreslog han följaktligen att en grupp framstående ekonomer skulle ombes analysera vad som hade gått på tok och komma med förslag till vad som borde eller kunde göras åt detta.

Det var en mycket intressant grupp av ekonomer med stor spännvidd från den akademiska sidan till den praktiska. I själva verket fann jag det vara en helt fascinerande blandning av nationaliteter, erfarenheter och ekonomiska tankeskolor. Kanske hade professorerna en fördel framför det praktiska livets män genom sin hart när outtröttliga förmåga att tala i timmar om vad som helst under solen. Det tog nio ganska långa möten att trötta ut dem. Ur sekretariatets synvinkel var det intressant — men också samtidigt något av en besvikelse — att se hur starkt varje gruppmedlems åsikter var påverkad av hans nationella erfarenheter, vilken bakgrund eller skola han än tillhörde. Det var ganska förvånande att det i

många fall i varje fråga var lättare att förutspå vad en engelsman skulle säga än vad en keynesian skulle säga.

När jag nu går igenom rapporten skall jag dela upp mina kommentarer i två huvudgrupper. I den första skall jag diskutera vad rapporten har att säga i sin analys av vad som gick snett i industriländerna. I den andra skall jag diskutera några av de ekonomisk-politiska recepten.

Låt mig börja med analysen av vad som gick på tok. Kort efter det att rapporten publicerades fick jag ett brev från min son i Oxford, dar han skrev att han just läst en tidningsartikel om rapporten. I denna artikel stod uppenbarligen att rapporten förklarade alla våra bekymmer med vissa olyckshändelser, en del otur och några misstag i den ekonomiska politiken. Men pappa, skrev han: inte kan det väl vara så enkelt?

Detta är, tror jag, kanske den viktigaste och mest utmanande slutsatsen i denna rapport. Frågan är: Är det verkligen så svårt att fatta vad det var som gick på tok? Om man betraktar det nuvarande debattläget bland akademikerna — de stora skillnaderna i åsikter mellan keynesianer och monetarister, mellan makroekonomer och strukturalister och mellan de nya radikalerna och de gamla liberalerna — så skulle man faktiskt tro att det hela är mycket svårt. Men rapportens kanske främsta utmaning på den analytiska nivån är att den hävdar att svaret på vad som gick på tok är relativt enkelt.

Låt mig försöka sammanfatta denna så kallade enkla förklaring. För det första, i slutet av 1960-talet ledde erfarenheterna av snabb tillväxt och ständigt full sysselsättning i våra länder — d v s vår anmärkningsvärt framgångsrika politik i dessa avseenden — till en långsam försämring av det ekonomiska läget i våra länder, i synnerhet beträffande avvägningen mellan inflation och arbetslöshet.

För det andra, ovanpå detta kom ett antal kraftiga störningar, framför allt sammanbrottet i systemet med fasta växelkurser, de dåliga skördarna, som medförde den häftiga höjningen av livsmedelspriserna 1972 och, naturligtvis, oljekrisen.

Rapporten hävdar att regeringarna, ställda inför dessa störningar, begick ett antal misstag — ganska uppenbara misstag sett i efterhand — vilka bidrog till svårigheterna och intensifierade både högkonjunkturen 1972—73 och lågkonjunkturen 1974—75.

Slutligen hävdar rapporten att denna synnerligen olyckliga rad av händelser efterlämnade ett arv av ogynnsamma förväntningar, både om utsikterna till tillväxt och om inflationen, och att dessa förväntningar är en viktig faktor när man skall förklara varför vi har haft en så tveksam återhämtning från recessionen 1974—75.

Låt mig försöka gå igenom det här lite mera i detalj. Jag ber om ursäkt för att jag kommer in på ekonomisk historia, men jag tror ändå att det är viktigt att gå igenom händelserna under denna period, om man skall bilda sig ett omdöme om vad som verkligen hände. Det är ganska lätt att få fram alla möjliga slags utmärkta korrelationer mellan olika variabler rörande denna period, när en hel del ganska spännande saker hände, men det är mycket svårare att fastställa orsakssambandens riktning, varför det hände som faktiskt hände och varför regeringarna betedde sig som de gjorde.

Jag börjar med slutet av 1960-talet, 1969—70 och jag tar Europa först. I Europa hade efterfrågan under hela 1960-talet pendlat på en mycket hög nivå. Svängningarna i inflationstakten hade varit små, mellan 2 och 5 procent. Det var först mot slutet av årtiondet som det kom några tecken på att det ekonomiska läget började försämras av skäl som inte var helt uppenbara. Majhändelserna i Frankrike, löneexplosionerna i Italien och i Storbritannien 1969 kan i och för sig betraktas som speciella exogena händelser. Icke desto mindre fanns det mot slutet av perioden skäl att tro att ekonomin hade börjat fungera sämre i någon grundläggande mening.

I Förenta staterna var det enklare. Där verkade det ganska uppenbart att oförmågan att betala för Vietnamkriget hade lett till en stabil ökning i efterfrågetrycket och detta hade på ett ganska direkt sätt medfört en ökad inflationstakt.

Vad kunde man nu ha väntat sig av framtiden, om man tittade på världen 1970. Jag har en förmån i detta avseende, därför att jag var ansvarig för en rapport med namnet "Inflation: the Present Problem", som publicerades i november 1970. Så jag vet åtminstone vad jag tänkte och det visade sig vara alldeles fel. Vad jag och de som arbetade tillsammans med mig på denna rapport trodde, var att vi bevittnade en ganska grundläggande försämring av ekonomins funktionssätt. När folk började känna sig säkra på att regeringarna kunde upprätthålla full sysselsättning skulle de bli mindre och mindre oroliga för att förlora sina jobb eller gå bankrutt. Arbetarnas krav

på lönehöjningar skulle bli starkare och företagen skulle vara mera beredda att höja priserna. Inflationen, som under den lilla recessionen 1970 hade sjunkit från omkring 6 procent till 2 procent i OECD-området skulle gå upp igen och i nästa uppsving eller högkonjunktur skulle den kanske gå upp till 7 eller 8 procent och i den därpå kanske till 8 eller 9 procent.

Detta var den slags bild jag tror vi hade i tankarna. Som ni vet, hade vi alldeles fel och inom tre år hade inflationstakten gått upp till 15 procent.

Detta leder fram till de berömda chockerna, olyckshändelserna, störningarna eller vad ni vill kalla dem. Den första var devalveringen av dollarn. Ytligt sett verkade det som hände i samband med devalveringen av dollarn och sammanbrottet av det fasta växelkurssystemet stämma mycket väl med de åsikter som monetaristerna framförde och som de — det skall de ha äran av — framförde innan det hände. Det finns ett diagram i McCracken-rapporten som visar ökningen i världens valutareserver, ökningen i penningmängden i världen och prishöjningstakten. När man tittar på dessa siffror är det mycket lätt att tro att orsakssambandet var tämligen enkelt: Förenta staterna klarade inte av att betala för Vietnamkriget. Detta ledde till överskottsefterfrågan i Förenta staterna, vilket skapade ett betalningsbalansunderskott för Förenta staterna. Andra länder försökte hindra detta från att leda till en uppvärdering av deras valutor och genom att göra detta skapade de en hel del inhemska pengar, vilket ledde till en världsomfattande inflationsexplosion.

Jag tror inte detta är en fullständig förklaring av vad som hände. I det sammanhanget hade vi ganska stor tur i OECD. Vi företog ett experiment, som borde upprepas någon gång. Vi höll ett möte med monetära experter, som hade varit med om att fatta de ekonomisk-politiska besluten under denna period. De satt runt ett bord och var och en hade framför sig ett diagram, som visade vad som hade hänt med penningmängden, räntenivåerna och andra ekonomiska variabler i hans land. Sedan sade vi: Försök förklara hur det kommer sig att era myndigheter gjorde vad de gjorde!

Detta ledde till en mycket intressant samling åsikter. Slutsatsen som framkom var att visserligen hade den internationella monetära utvecklingen spelat stor roll, men det fanns förvisso andra skäl till att många länder förde så expansiv politik under 1971 och 1972. Vi måste komma i håg att 1968 var ett år av mord och upplopp i Förenta staterna. Det var också, som jag har nämnt, ett år med oro på arbetsmarknaden, uppror och strejker i Europa. Det låg faktiskt i luften att någonting höll på att gå snett. 1970 var det första året med ett stort hopp i arbetslösheten i OECD-området. Den hoppade då från 2½ procent till 3½. Vidare var 1972 ett år med ovanligt många val i nästan alla våra stora länder. Det var vid den tidpunkten eller strax efter som Assar Lindbeck presenterade sin teori för den politiska konjunkturcykeln.

Jag tror alltså att det fanns många skäl till att regeringar var ganska pigga på att föra en expansiv politik, alldeles bortsett från vad som hände med dollarna och växelkurserna i olika länder. När vi tittade på länderna ett och ett kom vi till den slutsatsen att i t ex Storbritannien, Italien och Japan hade myndigheterna möjlighet att sterilisera de inhemska pengar som skapades genom deras växelkurspolitik och att den expansiva politik de i praktiken förde därför var avsiktlig.

Japan var ett ganska speciellt fall. Japan hade i hög grad i sin makt att isolera sig från de monetära konsekvenserna av vad som hände i världen i övrigt. Men man var — och är fortfarande — så bekymrad över effekterna av en revalvering på den inhemska ekonomin att man kände sig tvungen att vara väldigt expansionistisk för att kompensera för den kontraktiva effekten av en appreciering.

Vad är kontentan av detta? Det skulle ha skett en markant övergång till expansiv politik i våra länder vid den tidpunkten vare sig devalveringen av dollarn och sammanbrottet i valutasystemet hade ägt rum eller ej. Men denna utveckling i det internationella betalningssystemet hade ändå avgörande betydelse för förståelsen av vad som hände efteråt. För det första förklarar det varför en så stor del av de expansiva åtgärderna var av monetär art. I rapporten finns det ett diagram som sammanfattar de penning- och finanspolitiska insatserna i OECD-området och i olika länder under hela denna period. Om man tittar på 1971—72 ser man att det var en kraftig dos monetär expansion som delades ut. Jag är inte själv någon utpräglad monetarist, men penningmängden i OECD-området ökade med 16—18 procent under de båda åren 1971 och 1972, och jag tror förvisso att om man skapar pengar i den takten så får det en kraftig effekt på totala efterfrågan och (mera direkt) på priserna.

Det andra skälet till varför jag tror att dessa händelser var så viktiga, är att de utgör en stor del av förklaringen till att vi hamnade i en så synkroniserad världskonjunktur. Under hela 1960-talet tenderade konjunkturerna i världen att vara i otakt. När Förenta staterna var på väg upp var det inte nödvändigtvis likadant i Europa och även inom Europa låg länderna ofta ett eller två år ifrån varandra i cykeln. En del hävdar att detta var en tillfällighet och att det ändå inte skulle ha fortsatt. Vad som är säkert är att den psykiska chocken den 15 augusti 1971 och hela raden av kriser och händelser som följde, i hög grad bidrog till att skapa synkroniseringen i den statliga politiken, i näringslivets attityder och i konsumenternas beteende. Alltsedan dess har vi haft en anmärkningsvärt synkroniserad cykel i världsekonomin.

Nog om hur vi hamnade i högkonjunkturen 1972—73. Resultatet var ganska iögonenfallande. Från mitten av 1972 och till mitten av 1973 ökade BNP i OECD-området med 8 procent och mycket snabbt fick vi bevittna typiska spekulationsföreteelser med en ökning i priserna på råvaror, fastigheter och guld.

Detta leder mig fram till den andra chocken eller störningen, vilket var höjningen av livsmedelspriserna. Den började faktiskt så tidigt som 1972. Detta kan lätt förklaras med dåliga skördar och en övergång till proteinrik föda i samband med en snabb ökning av realinkomsten. Det är mycket viktigt att nämna detta, eftersom våra beräkningar faktiskt har visat att de direkta följderna av den genomsnittliga höjningen av livsmedelspriserna 1972 och 1973 var något större än den direkta följden av oljeprishöjningen 1973 och 1974! Vi får alltid höra talas om inflationseffekten av oljeprishöjningen, men vi har i stor utsträckning glömt bort prishöjningen på livsmedel.

Vi fick också en kraftig uppgång i alla övriga råvarupriser förutom oljan. Våra beräkningar tyder på att den sammanlagda direkta effekten av prishöjningarna på livsmedel och övriga råvaror var omkring 3 procent, medan den direkta effekten av oljeprishöjningen bara var omkring 2 procent. (Med direkt effekt menar jag den första omgången av effekter, innan vi hamnade i pris/lönespiralen.) Om man lägger samman dessa två och antar en pris/lönemultiplikator på 1½, så ger detta en prishöjning på 7—8 procent på grund av livsmedel, olja och övriga råvaror, vilket i själva verket förklarar en stor del av den acceleration av priserna som vi fick.

Nu kommer vi till själva oljekrisen. Vi hade en ganska intressant diskussion om detta i McCracken-gruppen. Det fanns två tämligen olika tankeskolor. Där fanns vad jag skulle vilja kalla den keynesianska skolan och vad jag skulle vilja beskriva som reallöne- eller pris- och kostnadsskolan.

Den främsta förespråkaren för den keynesianska skolan var OECD:s sekretariat. Dess uppmärksamhet koncentrerades huvudsakligen till det faktum att oljeprishöjningen innebar en mycket stor inkomstöverföring till en grupp lander, som hade mycket hög sparbenägenhet på grund av sin låga absorptionskapacitet. I praktiken ökade oljeprishöjningen intäkterna i de oljeproducerande länderna med omkring 100 miljarder dollar och under det första året sparades nästan tre fjärdedelar av detta. Därför ökade sparandet i världen med 70 miljarder dollar. Detta ledde till en tämligen klassisk keynesiansk analys. Effekterna av oljeprishöjningen var att kostnaderna höjdes och en pris/lönespiral sattes igång i de oljeimporterande staterna, men samtidigt pressades efterfrågan ned på grund av det ökande sparandet i världen. Den framkallade alltså på en och samma gång inflation och deflation. Samtidigt framkallade den stora betalningsbalansunderskott, vilket drev länderna att föra en ännu mera deflationistisk politik.

OECD bör tillerkännas äran av att ha varit först med att föra fram denna analys, som i sina huvuddrag visade sig vara anmärkningsvärt korrekt. Men det bör också framhållas att vi inte ägnade tillräckligt stor uppmärksamhet åt vad jag kallar reallöneskolan, vars främste förespråkare i gruppen var professor Giersch. Argumentet är att de oljeimporterande länderna, som ett resultat av oljekrisen har drabbats av en kraftig försämring i sina bytesförhållanden och att detta på ena eller andra sättet måste återspeglas i pris- och kostnadsstrukturen.

I praktiken visade det sig inte vara så svårt att förena dessa två olika skolor. Vad det till slut handlar om är detta. Den korrekta åtgärden mot oljeprishöjningen var å ena sidan, när det gällde lönebildningen, att få till stånd en sänkning av reallönerna som motsvarade hela försämringen i bytesförhållandet, d v s de ökade betalningarna för oljan, på ett sätt som var så lite inflationsdrivande som möjligt. Samtidigt borde regeringarna ha ökat de disponibla realinkomsterna, antingen genom att sänka skatterna eller öka transfereringarna, med en summa

som var lika stor som de oljeintäkter som oljeproducenterna inte kunde göra av med.

Jag behöver faktiskt inte förklara detta särskilt ingående här, eftersom Sverige var ett av de länder där jag tror att man förstod detta bäst och diskuterade detta och där man gjorde den förmodligen mest konsekventa ansträngningen att föra en sådan politik. Oturligt nog var ni emellertid mycket mera framgångsrika när ni följde keynesianernas råd, än ni var med att få till stånd den anpassning av reallönerna som Giersch-anhängarna förespråkade.

Men vad som är viktigt ur ett vidare perspektiv är att detta slag av ganska sofistikerad politik helt enkelt inte var någon realistisk mojlighet i de stora länderna. Hur mycket man än kan beklaga det, var de ekonomiska och politiska realiteterna sådana att de faktiskt inte hade något val. Det enda de kunde göra var att försöka hejda pris/lönespiralen och få till stånd denna anpassning nedåt av reallönerna genom att strama åt efterfrågan kraftigt. Och detta är vad de gjorde. Och jag måste säga att jag var en smula förvånad över att finna att alla de åtta ekonomerna i McCracken-gruppen tenderade att hålla med om att recessionen 1974—75 i stor utsträckning var oundviklig. Då och då vacklade vi i den frågan och när vi satte det i svart på vitt i utkastet till rapporten blev några medlemmar betänksamma, men i grunden hade vi nog den känslan att vi hade nått ett läge där det inte fanns någon annan lösning.

Låt mig nu försöka sammanfatta de slutsatser gruppen drog av sin analys av utvecklingen. For det första, trots långsam tillväxt och hög inflation under de här åren, finns det ingen anledning att tro att kapitalismen har misslyckats eller att Romklubben hade rätt. Inte heller ansåg man inom gruppen att det var möjligt att skylla någon större del av ekonomiernas försämrade funktionssätt på en snabbare strukturförändring. Naturligtvis ägde strukturförändringar rum och de ökade förmodligen i omfattning genom förändringen i relativpriset på energi, men beträffande accelerationen i inflationstakt från 3,8 procent under första kvartalet 1972 till 14,7 procent andra kvartalet 1974 så ligger den främsta förklaringen i den händelseutveckling som jag har beskrivit.

Den andra slutsatsen är att, trots vad många människor påstår så verkar de traditionella instrumenten för efterfrågestyrning — penning- och finanspolitik — fortfarande ha en ganska klar och forutsebar effekt på totala efterfrågan. Både högkonjunkturen och recessionen — och även den därpå följande tveksamma återhämtningen — kan i ljuset av det material som presenterats i rapporten i mycket hög grad förklaras av den penning- och finanspolitik som länderna förde.

Den tredje slutsatsen — och den är mycket kontroversiell — är att inflationen fortfarande har en hel del att göra med den totala efterfrågan och den totala efterfrågan har en hel del att göra med inflation. Denna synpunkt är mycket omdiskuterad. Något som de flesta kan godta är den synpunkten att vi nu har ett läge där en del av världsmarknadspriserna — råvarupriserna — uppenbart har blivit påtagligt känsliga för den totala efterfrågan i ekonomin. Det finns klara tecken på att dessa priser hade blivit mera känsliga för svängningar i den totala efterfrågan än de varit tidigare. Vi har vidare tagit fram material som visar att även priserna på tillverkade varor i världshandeln har blivit mera känsliga för förändringar i efterfrågetrycket i världen.

Men den viktigaste slutsatsen avser Phillipskurvan, d v s det inhemska sambandet mellan efterfrågan och inflation. Det finns ett diagram i rapporten som visar på höjningen i konsumentpriser i OECD-området under året T och efterfrågetrycket i OECD-området, som det mäts av BNP-gapet under året T-1. Detta diagram pekar på en ganska god korrelation. Men naturligtvis är korrelationen inte något bevis för att ett orsakssamband föreligger och det finns en skola som hävdar att orsakssambandet faktiskt går andra vägen. Denna tankeskola tror jag i viss utsträckning finns representerad i det här landet och den finns förvisso också i Brookings Institution Washington. Dess förespråkare skulle hävda att, som jag själv tidigare har påpekat, en stor del av prisaccelerationen kan förklaras med prishöjningen på livsmedel, råvaror och olja. Enligt deras åsikt greps regeringarna av panik när de såg prishöjningarna, vilket fick dem att ta till en mycket kraftig åtstramningspolitik. Strax därefter försvann de kostnadsdrivande elementen och inflationen sjönk tillbaka igen. Enligt deras åsikt var det ett tillfälligt sammanträffande att detta hände under en recession till följd av regeringarnas reaktion på prishöjningen. Inflationen skulle ha gått tillbaka igen, även om det inte hade blivit någon recession, eftersom orsakerna huvudsakligen kom från kostnadssidan. Enligt deras åsikt hade vi inte behövt ha någon recession.

Jag medger att detta vid första åsynen

verkar ganska plausibelt, men samtidigt tror jag också att det är alldeles galet. Man bortser helt från de vanliga dynamiska inflationsprocesserna. I mitten av 1974, när priserna steg i en takt av 15 procent, låg de långt före lönerna. Men enligt all information som vi fick i vår hand vid den tidpunkten, verkade det säkert att vi befann oss på gränsen till en pris- och löneexplosion. Det var bara på grund av att vi då stötte på vad Paul McCracken har beskrivit som en luftficka — ett mycket kraftigt fall i efterfrågan under andra halvan av 1974 — som detta inte inträffade. Jag skulle vilja påstå att utvecklingen i en del länder som t ex Storbritannien, som hade oturen att indexera lönerna efter priserna i just detta ögonblick, visar att det vid den tiden fanns en oerhört stor risk för en mer eller mindre explosiv pris/lönespiral. Om jag inte vore officiell gäst i det här landet skulle jag kanske också vara benägen att påstå att även händelserna i Sverige under 1975 och 1976 kan anföras som stöd för den tesen.

Med andra ord tror jag att efterfrågetrycket har spelat en nyckelroll i förklaringen av vad som hände med inflationen under den här perioden, även om det inte har fungerat på precis samma sätt som vi brukade betrakta sammanhangen på 1960-talet. Det har inte verkat så mycket genom att efterfrågan på varumarknaden drivit upp efterfrågan på arbetsmarknaden — och genom förändringar i efterfrågetrycket på arbetsmarknaden — utan mera genom direkta effekter både på prissättningen och på sambandet mellan priser och löner på varu- och arbetsmarknaderna.

Låt mig nu övergå till de ekonomiskt politiska recept som finns i rapporten. Financial Times ekonomiska redaktör Sam Brittain rubricerade sin artikel om McCracken-rapporten "En dag på galoppbanan". Han påstod att vi hade satsat våra pengar på varenda häst i loppet och att man omöjligt kunde vinna några pengar på det sättet. Naturligtvis var rapporten ett kommittédokument. Men jag håller ändå inte med honom. Jag tror inte att vi vet tillräckligt om hur världen fungerar för att tro på en underkur så som han gör. Sunda förnuftet säger att vi måste försöka anvanda alla de ekonomisk-politiska instrument vi har så förnuftigt som möjligt.

Låt mig forst ta upp vad jag skulle vilja kalla tesen om den smala vägen, vilket är den första och kanske viktigaste rekommendationen. Om vi hade haft en vanlig recession kunde man ha hävdat att ju större marginal av överskottskapacitet, desto mindre risk för att en given ökning i efterfrågan skulle leda till inflation. Och samtidigt desto större behov av en starkt ökad efterfrågan för att uppmuntra företagen att investera igen. I teorin är det alltså så att ju större överskottskapacitet desto mindre risk för att en given ökning i efterfrågan skall framkalla inflation och desto kraftigare ökning i efterfrågan behövs för att stimulera investeringarna.

Kruxet är att på grund av de egendomliga dragen i recessionen 1974—75, nämligen att det var en starkt *inflationistisk* recession, så håller inte längre detta påstående. Vi hade ett mycket svårt utgångsläge där vi, trots att vi hade mycket stor överskottskapacitet, också hade mycket starka inflationsförväntningar. Detta innebar ju att det, jämfört med tidigare, var mera troligt att en given ökning i efterfrågan skulle skapa inflation och mindre troligt att det skulle framkalla investeringar än vad som normalt skulle ha varit fallet.

Vi försökte faktiskt utforma en modell enligt dessa linjer, där både inflation och investeringar var en funktion inte bara av graden av överskottskapacitet utan också av efterfrågans *förändringstakt*. Vi hade ganska roligt när vi höll på. Man kan få till en mycket instabil modell, där man får inflation, minskad tillförsikt, åtstramningspolitik och en ny recession om efterfrågan bara går lite för fort. Om efterfrågan inte ökar tillräckligt snabbt får man inga incitament att investera, stigande arbetslöshet, ökat försiktighetssparande och också här en ny recession. Någonstans i mitten finns vad vi kallade en smal väg, där efterfrågan ökar tillräckligt för att ge stimulans åt investeringarna, men inte tillräckligt för att sätta i gång en ny inflationsexplosion.

Det var den modellen som låg bakom de argument som återfinns i de mera retoriska delarna av rapporten om en strategi för "en måttlig men stabil" expansion. De utgör också den analytiska grunden för den beskrivning som görs av en strategi, där man motvilligt accepterar en långsam sänkning av arbetslösheten nu, i syfte att uppnå lägre arbetslöshet på hållbar grund längre fram.

Jag tror att denna modell är intellektuellt konsekvent, men naturligtvis är den springande punkten vilken expansionstakt det är som skulle ge ett sådant önskvärt resultat. OECD:s sekretariat föreslog i sin "Growth Scenario to 1980" att en tillväxttakt på omkring 5,5 procent från 1975 till 1980 kunde vara ungefär rätt. Det skulle kanske ha in-

neburit att ungefär 6 procent skulle ha varit en bra idé under det första året eller de första två åren. De flesta medlemmarna i McCracken-gruppen ansåg att detta låg lite för högt och därför fastnade vi för 5 procent. Strax innan Herbert Giersch skulle underteckna rapporten, fann han att även 5 procent var en smula for högt, varför han tillfogade en reservation till rapporten.

Hela detta sätt att angripa problemen har kritiserats från flera håll. Det mest följdriktiga angreppet har kommit från den europeiska fackföreningsrörelsen, som vid ett möte i Oslo i april antog ett program grundat på ett alternativt scenario, som innebar en mycket högre tillväxttakt.

Den analytiska frågan det gäller här, är det vi kallar hastighetsgränsproblemet. Enligt min åsikt är det inte bara överskottskapacitetens omfattning utan också den hastighet med vilken den minskar, som bestämmer hur inflationistiskt läget blir. Jag har personliga skäl att engagera mig i detta. Jag kommer mycket väl i håg att jag skrev uppsatser för våra regeringar 1972, där jag sade: "Oroa er inte alltför mycket för att expansionen går ganska snabbt, ty våra beräkningar visar att det finns stor överskottskapacitet och ni kommer inte att få några inflationsbekymmer förrän 1974 eller 1975 — och naturligtvis hamnade de i svårigheter redan omkring 12 månader senare. Nu har jag otvivelaktigt vissa skuldkänslor.

Men vad viktigare är — jag tror att utvecklingen under de senaste åren har tenderat att bekräfta att det existerar ett sådant problem med hastighetsgränser. Det är bara vid två tillfällen under denna tveksamma återhämtningsperiod som industriproduktionen under några månader har ökat ganska kraftigt. Den första var i slutet av 1975 och i början av 1976 och den andra inträffade nu vid årsskiftet. Vid båda tillfällena bevittnade vi omedelbart en kraftig ökning i råvarupriserna. Vi såg också tecken på stigande inflationsförväntningar på fordringsmarknaderna. Och det fanns faktiskt vissa tecken på en allmän spridning av detta inflationistiska beteende från råvarumarknaderna. Det finns andra som ifrågasätter denna syn och det vore nog en god idé att ägna lite mera forskning åt denna fråga.

Den andra invändningen mot tesen om den smala vägen är, att även om vi lyckas genomföra denna underbart smidiga efterfrågeanpassning, så finns det inte något skäl till att inflationsförväntningarna bara skulle försvinna av sig själva. En mera radikal form av just detta speciella argument är att den nedre gränsen för denna smala väg faktiskt ligger ovanför den övre gränsen. Den ökning av efterfrågan som är stor nog för att sätta igång investeringarna och leda till en fortsatt återhämtning är så hög att den också omedelbart sätter i gång en förnyad inflation. Med andra ord, den smala vägen existerar inte. Jag måste erkänna att denna synpunkt omfattas av några inom OECD:s sekretariat och även jag har ibland under mina dåliga dagar en viss sympati för den.

Om man nu hyser denna åsikt kan man naturligtvis inte undvika att så småningom tvingas rekommendera något slag av pris- och inkomstpolitik, och jag skulle ha önskat att McCracken-rapporten slog fast detta mera tydligt. I själva verket var medlemmarna i gruppen på det hela taget fientligt inställda till pris- och inkomstpolitik. Avsnittet om sådana åtgärder i rapporten ger åtminstone utrymme för alternativ och redogör för en del av de läxor jag tror vi lart oss på detta område under många år av försök och misslyckande.

Detta leder osökt till den andra viktiga ekonomisk-politiska rekommendationen i rapporten, nämligen att regeringarna bör föra vad som beskrivs som en politik som går ut på att inte anpassa sig till hög inflationstakt, d v s en "icke ackommoderande" politik. Med rapportens ord "bör regeringarna göra helt klart, när de drar upp riktlinjer för, förklarar och genomför sin politik, att de inte kommer att — och i sista hand inte heller kan — föra en politik som skulle tillåta eller 'ackommodera' höga inflationstakter."

Vad i all världen betyder nu egentligen detta? En del anser att detta helt enkelt är en from förhoppning, som struntar i ekonomiska och politiska realiteter.

Låt mig göra två kommentarer till detta. Den första är att begreppet "icke-ackommodering" förvisso inte är en rekommendation att en regering skall överge målet full sysselsattning och utarma de fattiga. Tanken är snarare att man tror att folk *kan* lära av erfarenheterna och att om regeringarna på något sätt kan klargöra att de inte kan garantera full sysselsättning utan hänsyn till vad som händer med löner och priser, så kanske folks beteende beträffande löner och priser kan förändras på ett sätt som gör det lättare att uppnå full sysselsättning.

Detta är kanske bara önsketänkande. Men jag kommer mycket väl i håg att jag skrev en mening i den nyssnämnda OECD-rap-

porten från 1970, där jag sade att problemet då verkade vara att försöka få dem som var ansvariga för lönebildning och prissättning att bete sig som om det fanns en latent risk för en större recession *utan att sedan faktiskt tillåta någon sådan att inträffa.* Utan tvivel var detta önsketänkande. Men sedan dess har de flesta länder faktiskt haft en djup recession. Och jag tror det finns vissa skäl att anta att denna synnerligen otrevliga erfarenhet har förändrat attityderna inom näringslivet och fackföreningarna på ett sätt som man kan göra något konstruktivt av. Jag tror mig se vissa tecken på att detta kanske sker i ett antal lander.

Min andra kommentar till "icke-ackommoderingen" är att de specifika och tekniska rekommendationerna i rapporten rörande penning- och finanspolitik — jag tänker här särskilt på rekommendationerna om att sätta upp mål för penningmängdens tillväxt för budgeten på medellång sikt — enligt min mening huvudsakligen har betydelse i detta mera allmänna sammanhang, då man försöker dra konstruktiv nytta av de färska erfarenheterna och få förståelse för tanken att regeringarna till slut inte kommer att kunna godkänna vilken inflationstakt som helst. Med andra ord: tanken är att man skall använda dessa tekniska metoder för att påverka beteendemönstret på ett gynnsamt sätt.

Vi skulle kunna använda hela kvällen till att diskutera de mera tekniska sidorna av dessa normer för penning- och finanspolitiken. Det finns inte tid till detta och jag vill bara säga att om ni läser texten i rapporten om dessa frågor, så kommer ni att finna att dessa idéer framförs på ett relativt pragmatiskt och flexibelt sätt.

Slutligen kommer vi nu till vad som har kritiserats som en stor inkonsistens mellan de två främsta rekommendationerna i rapporten. Å ena sidan påstås det att man för att försöka förändra folks beteende måste knyta efterfrågestyrningen närmare och hårdare till målen på medellång sikt. Å andra sidan hävdas det att regeringarna måste styra efterfrågan längs en smal väg — vilket uppenbart är svårt och kan kräva att de justerar sin politik ganska ofta för att hålla sig på den smala vägen.

Jag tror att vi med hjälp av professor Mathews lyckades lösa denna skenbara inkonsistens, åtminstone så att han och jag blir nöjda, men jag är inte säker på att alla medlemmarna i gruppen var lika övertygade. Få se om jag kan övertyga er.

Argumentet lyder så här. Efter de senaste årens olyckliga utveckling ligger den största källan till instabiliteten i våra ekonomier i den privata sektorn. Till följd av den senaste tidens händelser är förväntningarna mycket ombytliga i den privata sektorn. Om priserna börjar stiga av någon anledning, går larmet direkt om en ny inflation. Om återhämtningen saktar av för en månad eller två, hörs omedelbart ropen om domedag och överhängande recession. Det är mycket slående att se hur snabbt dessa reaktioner kommer och sprids från land till land.

Under sådana omständigheter verkar det som om regeringarna absolut inte har något annat val än att ingripa ganska flitigt. Om de inte handlar snabbt då ekonomin börjar tappa kursen på ett eller annat sätt, är det troligt att denna rörelse förstärks. Men om vi med tiden lyckas bättre med att uppnå högre tillväxttakt och lägre inflation borde framgången föda framgång och förväntningarna bli av mera gynnsamt slag. Folk skulle få mera tillförsikt inför framtiden och de normala reaktionerna i ekonomin skulle då bli stabiliserande i stället för destabiliserande. I händelse av att vi går mot högre sysselsättningsnivåer tror jag det finns goda skäl för regeringarna att vara lite försiktigare med efterfrågestyrningen än på sextiotalet. I synnerhet när det blir en oväntad nedgång i efterfrågan under den önskade nivån, kan det vara klokt att vänta en smula längre innan man hoppar in med ett nytt expansionspaket.

Jag vet som sagt inte i hur hög grad vi lyckades övertyga varandra om detta, men denna speciella motsättning är mycket aktuell. För mig är det uppenbart, när jag ser mig om i världen, att återhämtningen har kommit ur kurs. Vi har växt för långsamt och vi befinner oss inte på den berömda smala vägen. Därför behövs korrigerande åtgärder. Men det finns de som hävdar att detta är keynesiansk "finjustering" och att det rätta är att sätta sig ned och vänta eftersom allting på något sätt kommer att ordna sig till slut. Det är alltid en svår bedömningsfråga för dem som är ansvariga för politiken, att avgöra huruvida regeringens egna åtgärder, om de ändras för ofta, i praktiken kan visa sig mera destabiliserande än de destabiliserande krafter som de försöker motverka. Men just nu tror jag det är helt klart att åtgärder är nödvändiga, för att få oss på rätt kurs igen.

Jag hade tänkt ta upp flera andra frågor, men jag slutar här och överlämnar åt andra att slita det jag har sagt i stycken.

Debatt

Redigerat referat

Erik Lundberg:

Jag håller med professor Marris om att rapporten innehåller ett stort antal synpunkter och analyser. Marris måste ha haft ett styvt jobb med att någorlunda försöka ena så olika typer av ekonomer och praktiker som fanns med i kommittén. Å andra sidan måste detta ha givit honom en hög grad av frihet när det gällt att dra fram det basta av vad dessa människor har sagt och sammanställa det på ett skickligt sätt. Ibland tycker jag att det finns lite for mycket av professor Gierschs monetaristiska anda i rapporten, men for att undgå detta intryck har ni låtit honom reservera sig på lämpligt satt. Även om jag egentligen inte förstår vad han reserverar sig emot, tror jag det är ett bra sätt att få oss, eller åtminstone mig, mindre misstanksam.

Rapporten tacker ett enormt fält av synpunkter, en mångfald analyser och översikter over vad som har hant sedan 1969 och ekonomiskt politiska rekommendationer för olika länder. Emellertid skulle jag vilja peka på några ställen där det finns for lite analys. Jag skulle också vilja ta upp några av de punkter som du inte har nämnt i din presentation av rapporten.

Det är valkommet att det skrivs en rapport som i grunden är så optimistisk som denna betraffande möjligheterna att leda de industriella ekonomierna tillbaka till någon slags rimlig, balanserad tillväxt utan alltför hög inflation, men med godtagbar tillväxttakt. Vi har haft så många domedagsprofetior att det är riktigt trevligt att få en sådan här rapport. Jag skulle mycket garna vilja tro på den.

Forst skall jag ta upp en punkt som du visserligen också tog upp, men inte diskuterade tillräckligt. När ni ser på våra ekonomier tycks det mig som om ni har ett sarskilt satt att se tillbaka på det lyckliga femtiotalet och i synnerhet sextiotalet och vill få fackforeningar, politiker och foretagare att glömma de olyckliga åren under sjuttiotalet. Det slag av chocker, olyckshändelser, dålig ekonomisk politik o s v, som vi har mött under sjuttiotalet, framstalls som någonting relativt tillfalligt. Det borde enligt rapporten vara möjligt att mer eller mindre fora ekonomierna tillbaka i de gamla spåren — visserligen till en långsammare tillväxttakt av olika skäl — men i alla handelser i närheten av den framgångsrika utveckling vi hade på femtio- och sextiotalen.

Det är bra och stimulerande att ni har denna optimism. Om man för ett antal år lyckades föra tillbaka ekonomierna i dessa gamla spår, skulle folks tidigare förväntningar om låg inflationstakt och deras förtroende för systemet komma tillbaka och darför skulle allt fungera bra igen. Jag skulle vilja tro detta, men jag har mina tvivel, darför att händelserna på sjuttiotalet, såsom du också sjalv nyss sagt, inte bara var tillfälliga. Vi har sett tecken på att våra blandekonomier inte fungerar så val som de gjorde tidigare.

Jag skall ta upp en speciell punkt som du inte nämnde, men som vi skulle vilja höra mera om, nämligen lönsamhetsproblemen i den privata sektorn. Ni visar, och detta är allmänt accepterat, på fallande avkastning och fallande vinstandelar i industrins förädlingsvärde i de flesta länder. Jag har bara funnit en enda uppgift i rapporten som är alldeles uppenbart fel och det är att ni tar Sverige som ett undantag från denna tendens till sjunkande vinster och lönsamhet. Jag trodde tvartom att vårt land var ganska enastående i sin framgång med att få ned lönsamheten från 1974 till 1976—77. Inget annat land har uppnått en så katastrofal nedgång i sina vinster och sin lönsamhet. Min kritik galler för övrigt uppgifterna om vinster och lonsamhet i hela rapporten. Den enda riktigt dåliga statistik som ni har presenterat är just dessa ojamförbara data från olika länder och de mycket otillförlitliga slutsatser ni drar av dessa.

Det finns goda skäl, vilka ni också ger, att säga att privata näringslivets lönsamhet är på tillbakagång. Till detta kommer — och det nämner ni mycket ofta — en brist på förtroende inom den privata sektorn. Det är inte bara det att vinster och lonsamhet är låga, och förvantas förbli relativt låga, vilket framgår av aktieindex, utan det finns också en stark medvetenhet om den riskabla framtiden, om problemen med energitillgång, priser, prisrelationer och så vidare. Och man finner över allt att investeringskvoten gått ned och att det är svårt att få tillbaka investeringarna till tidigare nivå. Detta är första gången efter andra världskriget som vi har fått vänta så länge i en konjunkturuppgång på en rejal uppgång i de privata investeringarna, i synnerhet inom industrin.

Osäkerhet om framtiden, dålig lönsamhet, låg självfinansieringsförmåga inom näringslivet, inflation och stagnation utmärker läget på många håll, och inte minst i Sverige. I och för sig vore det verkligen ett lysande tillfalle för en god so-

cialistisk regering att leda ekonomins strukturomvandling med hjälp av selektiv subventionspolitik. Du har ett bra uttryck för risken med det slags subventionsekonomi dar man systematiskt subventionerar investeringar och lönekostnader och det är "a slippery slope", en hal backe. Jag ser sålunda stora problem i vägen för ett återvandande till det glada sextiotalet.

Låt oss återvanda till analysen av det som har skett. Jag blev förvånad när du påstod att recessionen 1974 och 1975 var oundviklig. Vi kan tolka detta uttalande om oundviklighet på flera satt. Regeringarnas beteendemönster var sådant att recessionen från deras synpunkt var oundviklig. Men när man ser på de svenska ansträngningarna att undgå recession måste man saga att om alla andra lander hade gjort som Sverige 1974 och 1975, så skulle vi inte ha fått det har slaget av djup recession. I princip kunde vi ha fått hur liten allman recession som helst. Detta är naturligtvis ett synnerligen teoretiskt påstående. Följden skulle bl a ha blivit mycket mera inflation. Och man skulle kanske saga: Senare nar regeringar och centralbanker blivit ordentligt skrämda av denna inflation skulle det via en hård restriktionspolitik ha uppstått en mycket större och djupare recession. "Oundviklig" är emellertid inte ratta ordet, utan jag skulle snarare säga att recessionen var forklarlig.

Låt mig sluta med att säga någonting om valet av tillväxttakt. Jag tror att rapportens analys är mycket pedagogisk och tankeväckande på denna punkt. Det är ett sätt att ta vara på erfarenheterna av sjuttiotalet. Det goda med sjuttiotalet är att vi fått lära oss en hel del om hur ekonomierna beter sig, när de utsatts for vissa typer av chocker. Det är på ett satt lärorikt att ha ekonomier ur jämvikt. Vi kan lära oss en hel del inte minst om hur de som är ansvariga för den ekonomiska politiken reagerar. Sjuttiotalets lärdomar tas till vara i McCrackenrapporten. Där försöker man finna olika sätt att undvika att upprepa samma beteendemönster och man finner en viss optimism beträffande nya satt att bedriva stabiliseringspolitik.

Jag anser emellertid att det står for litet i rapporten om takten i återgången till fullt kapacitetsutnyttjande. Ni aggregerar väldigt mycket och talar om de 16 länderna som en helhet. Ni nämner olika existerande mönster för den ekonomiska politiken men konsekvenserna av dessa olikheter har inte analyserats tillräckligt. Är det inte ett huvudproblem, att vi har lander med starkt olika syn på vilken hastighet i expansionen som kan godtas, med hänsyn till den inflation vi fruktar? Jag tanker naturligtvis på skillnader i attityder mellan länder som Västtyskland och Schweiz å ena sidan och Norge och Sverige å andra sidan. Du säger att OECD-landerna totalt inte håller den tillväxthastighet som ni rekommenderat för 1976 och 1977 och som vi redan kan se, inte heller för 1978. Farten kommer totalt sett att vara för låg. Denna låga takt i återgången till full sysselsättning kan hanforas till den ekonomiska politiken i ett fåtal stora länder. Ni borde i er rapport ha tagit mera hansyn till den starkt varierande synen på avvägningen mellan inflation och expansion.

I synnerhet de mindre landerna får svårigheter när efterfrågetillvaxten i de 16 länderna tillsammans är för låg for att få till stånd full sysselsättning. Man kan se faran med en sekreterare som behärskar engelska språket så perfekt. Jag skulle ha foredragit en svensk med vissa språksvårigheter. Han skulle inte ha kunnat skriva så utslätande vackert om svåra problem att de knappast märks. När du skriver om inflationen och rekommenderar att den bör hållas under den punkt dar den tenderar att accelerera, så uttrycker du detta så väl att man lätt glömmer problematiken. Du sager bara att punktens läge varierar en hel del mellan olika lander. Här i Sverige t ex vet vi inte vilken inflationstakt som inte medfor risk för acceleration. Västtyskarna syns tro att de vet att 3—4 procents inflationstakt är maximum for att undgå acceleration.

Men till slut: Vilken politik bör små länder föra i en värld där några av de stora landerna — Västtyskland, Japan och kanske tidvis i framtiden även Förenta staterna — kommer att föra en alltför kontraktiv politik — mindre expansiv än vad ni rekommenderat för hela området? Det är inte lätt att följa rapportens rekommendationer om expansionstakt t ex med hjälp av successiva devalveringar, när vi samtidigt skall värja oss mot en ökad inflation. Skillnaderna mellan länder som ingår i OECD-aggregatet döljer problem för små länder med öppna ekonomier.

Carl Johan Åberg:

Akademiska debatter i Stephen Marris hemland brukar enligt mina erfarenheter följa ett ganska bestämt mönster. Traditionen bjuder att man börjar med några uppskattande ord om uppsatsens författare. Man kan till och med få höra att det inte sedan Newtons dagar funnits en så lysande begåvning. Men därefter övergår opponenten gradvis till att bit för bit plocka sönder byggnadsverket, så att det till slut inte återstår annat än en hög med spånor — varpå svaranden riposterar med en liknande behandling av opponenten.

Av olika anledningar skulle jag här i kväll vilja vända på förloppet och starta med de negativa kommentarerna till rapporten och i stället sluta med några av de slutsatser som kanske kunde vara av intresse i vårt eget land.

Min kritik av rapporten består av tre olika delar. Den första är egentligen inte av ekonomisk natur men är ändå viktig när man skall bedöma rapportens slutsatser nämligen att den har en konservativ bias i sina ekonomisk-politiska rekommendationer, vilket sannolikt kommer att skapa svårigheter i kommunikationen med ett ganska brett spektrum av politiker.

Erik Lundberg har redan snuddat vid min andra synpunkt: rapporten handlar för mycket om allmänna aggregat och döljer därigenom en hel del av strukturproblemen mellan länderna, liksom mellan olika sektorer inom länderna. Den döljer också många andra verkligt viktiga inflationsdrivande mekanismer i våra ekonomier.

Min tredje invändning är att rapporten inte har ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt problemet med *effektiviteten* i våra ekonomisk-politiska instrument och åt det uppenbara behovet av att förstärka arsenalen av ekonomisk-politiska medel.

För att återvända till min första invändning mot rapporten — namligen den konservativa politiska "biasen" — så måste gruppens ekonomer rimligtvis ha varit medvetna om, att allt det som man skriver om behovet av att dämpa tillväxten i den offentliga sektorn och om behovet av en inkomstpolitik, kunde ge upphov till missförstånd inom olika grupper av politiker och beslutsfattare i våra ekonomier. Med tanke på att det i första hand är denna grupp som rapporten vill påverka hade det måhända varit bättre att helt klart redovisa detta som värderingar av politisk art — i stället för att som nu skett försöka presentera dessa slutsatser som ett resultat av en vetenskaplig analys.

Naturligtvis kan man ha många olika åsikter om detta. Skiljelinjen mellan den vetenskapliga slutsatsen och den politiska värderingen är svår att dra inom nationalekonomin. Men jag tror att kommunikationsproblemen med olika grupper av politiker skulle lättare lösts om man klarare redovisat vad som var politiska värderingar och vad som var resultatet av en mera strikt ekonomisk analys.

Min andra invändning är att analysen i allt för hög grad har genomförts i allmänna aggregat och dessutom bortsett från några mycket viktiga strukturproblem i våra länder och hos olika sektorer av våra ekonomier. Detta skulle kunna diskuteras tillsammans med min tredje invändning, den om problemet med effektiviteten i våra ekonomiskpolitiska instrument. Gruppen begränsar sig nästan helt till generella ekonomisk-politiska instrument och bortser från att efterfrågetrycket nästan alltid är olika i olika sektorer i ekonomin. En efterfrågeexpansion riktad mot områden med ett lågt efterfrågetryck kan därför ske till en lägre "inflationskostnad" än om man redan initialt sprider den över hela ekonomin. Det är även möjligt att öka effektiviteten i de ekonomisk-politiska instrumenten genom att "villkora" mera av åtgärderna än vad som exempelvis sker vid allmänna skattesänkningar. Detta illustreras tydligt av den aktuella utvecklingen i OECD-området från 1974 och fram till idag. I flera av de stora länderna har man använt ganska brett verkande metoder i form av främst generella skattesänkningar för hushållen och företagssektorn. Effekten har emellertid i många fall omintetgjorts av motsvarande ökningar i hushållens eller företagens sparande. Åtgärderna har alltså — i varje fall inte på kort sikt — fått sin avsedda effekt utan skattesänkningarna har i stället använts för en finansiell konsolidering. Gruppen borde därför, enligt min mening, ha ägnat mera uppmärksamhet åt frågan om hur man skall öka effektiviteten i de ekonomisk-politiska instrumenten för att få till stånd de effekter som man verkligen avser med sina åtgärder. Mera av systemanalys av de ekonomiskt-politiska åtgärderna och mera av en diskussion av åtgärdernas effektivitet skulle ha ökat intresset hos dem som skall utforma den ekonomiska politiken.

Efter att ha sagt detta skulle jag vilja övergå till de mera positiva delarna av mitt inlägg. Enligt min mening borde avsnittet om budgetpolitiken på längre sikt ha stort intresse åtminstone för våra svenska politiker och beslutsfattare. Stephen Marris nämnde mera i förbigående gruppens rekommendation om en ökad användning av mera långsiktiga mål i budgetpolitiken redan i sitt inledningsanförande, men jag skulle särskilt vilja betona denna. Jag skulle vilja göra detta genom att peka på det uppenbara behovet av en sådan medellång finanspolitik i vår egen ekonomi just nu.

Tabell 1 visar utvecklingen i Sverige från 1955 till 1977 av det finansiella sparandet — uttryckt som procent av BNP i löpande priser. Summorna för de olika perioderna, dvs bytesbalansens saldo, visar för slutet av femtiotalet en liten försämring, för 1960—64 en liten förbättring, för 1965—69 en liten försämring, och för 1970—73 en något större förbättring och sedan en mycket snabb försämring under 1974—76, vilken ytterligare förvärras under 1977. Vi kan se att Sverige nu befinner sig på den hala

Tabell 1 Finansiellt sparande 1955—77. Procent av BNP, löpande priser

	1955—1959	1960—1964	1965—1969	1970—1973	1974—1976	1977
Finansiellt sparande						
Staten	0,9	1,9	0,9	0,5	−0,6	−3,3
Kommuner	−0,2	−0,5	−0,3	−0,4	−0,7	−0,2
Socialförsäkringssektor	0,1	1,8	3,7	4,6	4,3	4,2
Hushåll	3,7	4,1	2,2	2,3	4,1	5,3
Bostäder	−2,9	−3,5	−4,3	−3,5	−2,2	−10,6
Företag	−1,9	−3,6	−2,7	−2,7	−7,4	
S:a (bytesbalansens saldo)	−0,3	+0,2	−0,5	0,8	−2,5	−4,6

Källor: För åren 1955—1976: Ekonomisk politik inför 1980-talet, sid 21 och 25, Stockholm 1977, Preliminär Nationalbudget.

utförsbacke som Erik Lundberg talade om, med en mycket snabb försämring av den yttre balansen.

Av tabellen framgår även vilken dramatisk försämring vi haft under perioden i fråga om statens finansiella sparande. Fram till 1973 var det statliga finansiella sparandet positivt. Därefter fick vi en förändring i finanspolitiken, när den svenska regeringen reagerade på den deflationistiska förändringen i relativpriserna i samband med oljekrisen, genom att föra en kraftigt expansiv politik. Sedan har vi denna mycket snabba försämring av den statliga ekonomiska politiken under 1977.

Det finns de som mer eller mindre explicit hävdat att summan av det finansiella sparandet i de första tre sektorerna — den konsoliderade offentliga sektorn eller enligt OECDs terminologi "general government" — på längre sikt bör uppgå till i genomsnitt noll, dvs de bör inte öka samhällets totala sparande.

Min åsikt är att sammanhanget klart och tydligt är följande: om vi har ett kraftigt negativt sparande i företagssektorn — vilket utan en kraftig fördelningspolitisk reträtt är fallet även på längre sikt — ett negativt sparande i bostadssektorn, ett ganska stort positivt sparande i hushållssektorn, som dock ingalunda är tillräckligt för att uppväga det negativa sparandet i de andra sektorerna — hur skall vi då någonsin komma tillbaka till balans i våra utrikes betalningar om vi har ett nollsparande inom den konsoliderade offentliga sektorn?

Eftersom vi nu under 1977 sjunkit så djupt ned i en underskottssituation är det nödvändigt att besluta om en mera långsiktig strategi för hur vi på nytt skall uppnå yttre balans. Vi kan inte, av främst fördelningspolitiska skäl, lägga huvudansvaret för detta på en ökning av sparandet i företagssektorn. Det finansiella sparandet i denna sektor kommer, om vi ser till sakernas nuvarande tillstånd, visserligen att förbättras och bli mindre negativt när vi kan sälja ut våra lager. Vår väldiga lagerutbyggnad är ju en vasentlig anledning till företagssektorns negativa sparande.

Men å andra sidan måste vi uppenbarligen starkt trycka på behovet av ökade industriinvesteringar. Det vore emellertid att gå alltför långt att då också samtidigt ställa krav på en kraftig ökning i det finansiella sparandet i denna sektor. Detta måste alltså bli en sektor med negativt sparande för mycket lång tid framåt.

När det gäller bostadssektorn så vet ju alla här vad som händer i hyresdebatten för närvarande. Vi kan uppenbarligen inte öka sparandet där. I hushållssektorn kan vi inte heller ställa några krav på ökad sparkvot, i varje fall kan det inte bli några större belopp. När det gäller försäkringssektorn kan vi, till följd av beslut som redan fattats på pensionsområdet, förutse en utplaning på nuvarande nivå. Kommunerna, slutligen, är en ganska svårbedömbar faktor när det gäller ökat sparande.

Vi är då i ett läge där vi måste lägga en hel del vikt vid att staten skall öka sitt sparande. Detta kräver en långsiktig strategi för den ekonomiska politiken i allmänhet och budgetpolitiken i synnerhet. Det måste betonas att vi inte kan komma ur den situation som vi nu hamnat i här i Sverige utan en plan för att återställa extern balans. Denna plan måste kanske täcka mer än en femårsperiod. Vi måste i detta avseende skapa en ökad långsiktighet vid

utformningen av vår ekonomiska politik, där vi steg för steg närmar oss en balans i vår yttre ekonomi.

I detta avseende tror jag McCracken-rapporten kan bidra en hel del — om den nu följs vid utformningen av den svenska politiken — till den ekonomiska politikens resultat här i landet.

Men naturligtvis är detta inte den enda förutsättningen för en återvunnen samhällsekonomisk balans. Våra möjligheter är naturligtvis inte bara beroende av våra egna ansträngningar utan vi måste också förlita oss på en återhämtning i världen i övrigt.

Men där tvingas jag dessvärre konstatera att om återhämtningen skall bli ett resultat av McCracken-gruppens rekommendationer fruktar jag att vi får vänta en ganska lång tid — kanske alltför lång.

Karl-Olof Faxén:

Stephen Marris har gjort oss en stor tjanst med sitt arbete på McCracken-rapporten inom OECDs sekretariat. Värdet i denna rapport ligger enligt min mening i första hand i att vi får en analys av helheten innan vi får en analys av delarna. Ekonomer har alltid sökt klara ut helhetens betydelse innan de ser på delarna. Detta var en av huvudtankarna på 1930-talet: man måste se på ekonomin som helhet och inte dra några felaktiga slutsatser genom analogier med hushållets ekonomi. McCracken-rapporten ger för forsta gången en analys av OECDs ekonomi som en helhet, stödd av den fylliga statistik som OECD har tillgänglig för hela gruppen av lander. Det ligger en väsentlig insats i presentationen av detta material.

Låt mig göra några kommentarer till diagrammet på sidan 41 i rapporten. (Här *diagram 1)* Det visar sambandet mellan BNP-gapet och konsumentprisökningarna i genomsnitt for OECD-området från 1955 till 1976. Den slutsats jag drar av detta diagram är att OECD-ekonomin inte har någon särskilt god stabilitet. Det är en ekonomi som är mycket svår att styra.

Låt mig peka på fakta. Vi började 1955 med högkonjunktur samtidigt i de flesta OECD-länder, ett mycket högt kapacitetsutnyttjande och ett BNP-gap som låg under 1 procent. Resultatet blev en accelererande inflation från 2 procent 1955 till 4 procent 1957. Denna inflation hejdades när BNP-gapet hade nått omkring 5 procent. Konsumentprishojningen gick i detta efterfrågeläge ned till 1 procent. Jag tror att åren mellan 1955 till 1958 ar mycket intressanta som jämförelse till sjuttiotalet, darför att de utgör den enda jamförelse som finns med det nuvarande läget. En accelererande inflation hejdades av en drastisk uppgång i BNP-gapet.

Och vad var det då som foljde darefter? Priserna började rusa i höjden från 1958 och anda fram till 1970. BNP-gapet gick ned från 5 procent till under 2 procent 1969. Man kan stalla frågan: Om man hade följt den smala vägens strategi 1957—58, vad hade då hänt? Hade man kunnat hålla prishöjningen stabil vid 1 procent per år under de foljande tio åren? Eller var det oundvikligt med en accelererande inflation från 1 procent 1958 till 5 à 6 procent 1970 vid en acceptabel grad av resursutnyttjande? Skulle det ha krävts att BNP-gapet hade hållits over eller omkring 5 à 6 procent under hela perioden för att vidmakthålla en konstant inflationstakt och undvika acceleration i prisstegringen.

Jag tror att detta är en central fråga. Sedan kan man diskutera huruvida man skall anvanda finanspolitik eller penningpolitik eller en kombination av båda for att uppnå den utveckling av BNP-gapet i OECD-området som helhet, som leder till att inflationen inte accelererar.

Man kan också diskutera olika typer av politik i olika OECD-lander. Jag tror dock att allting kan reduceras till den centrala frågan: Hade det med en annan kombination av penning- och finanspolitik varit möjligt att undvika att inflationen accelererat från 1958 och tio—tolv år framåt, utan ett BNP-gap på 5 à 6 procent eller mera?

Denna acceleration av inflationen fortsatte in på 1970-talet, dar Marris startade sin analys i kväll. Om man extrapolerar den utveckling som jag beskrivit, skulle vi ha haft 8 procent 1973 i stället för lite drygt 12 procent, vilket vi faktiskt hade. Det finns alltså en skillnad under de första åren på 70-talet beroende på olika faktorer — olyckor, vanskötsel och dylikt — som uppgår till 4 procent, d v s skillnaden mellan 8 och 12 procent. Men aven med så bra (eller dålig) styrning som vi hade före 1969, skulle vi ha haft en inflation på 8 procent 1973 utan oljeprischocken, skördebakslaget o s v. Som jag laser diagrammet hade det framåt mitten av 70-talet blivit nödvändigt att öka BNP-gapet till 10 procent eller mera för att ta kål på inflationsutvecklingen, även utan oljekrisen och alla de ovriga extra faktorerna.

Är nu detta en stabil eller en instabil ekonomi? Dessa begrepp är inte absoluta och vi kan inte i ett dynamiskt system tala om stabilitet eller instabilitet i någon absolut mening. Det hänger alltid samman med vilken storlek på störningen man godtar eller kräver stabilitet i förhållande till. På det nationella planet kan man säga att ekonomin är stabil om — som det formuleras i rapporten — man styr oerhört

Diagram 1. Sambandet mellan prisstegringstakten ett givet år och efterfrågetrycket närmast föregående år.

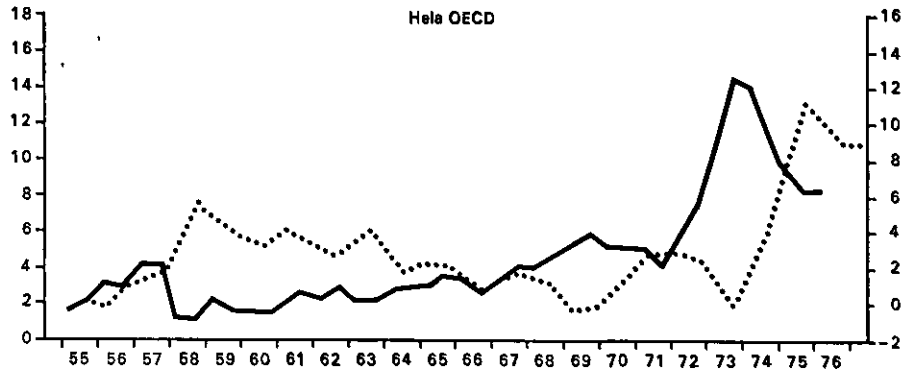

BNP-gap = årets realiserade BNP i % av potentiell BNP föregående år (om kapaciteten då hade utnyttjats till 100 %). Lases på hogra skalan.
Konsumentprisnivå = procentuell ökning från föregående halvår uppraknad till årstakt. Lases på vänstra skalan.

skickligt och undviker de misstag som gjordes i början av 1970-talet, och om vi inte drabbas av kraftiga storningar som oljekrisen och allt som hörde dit, och om man ar beredd att kanske en gång vart tionde år acceptera ett BNP-gap på 5 à 10 procent under en period på flera år, — då är alltså ekonomin stabil.

Å andra sidan om man sager att vi kräver en permanent hög investeringstakt, permanent hög tillvaxttakt, hog produktivitetsökning och en socialt acceptabel låg arbetslöshet och stabila priser, om vi erkänner att regeringarna bara har en genomsnittlig förmåga till ekonomisk analys, statistisk sammanställning och liknande som grund for de statliga besluten, och om vi utgår från att vi då och då får kriser i stil med oljekrisen — då är ekonomin uppenbarligen inte stabil.

Det går inte att losa detta problem med en huvudsakligen efterfrågestyrande ekonomisk politik i form av någon typ av kombination av penning- och finanspolitik. Det är inte frågan om att förfina penning- och finanspolitiken eller om att gora battre konjunkturprognoser åt regeringen, att ha politiskt skickligare regeringar med mera mod att fatta ratt beslut vid ratt tidpunkt o s v. Jag tror, att om man skall ställa upp mera ambitiosa mål for den ekonomiska politiken än vi har beskrivit, så kravs det något slag av institutionell förändring. Och jag måste säga att jag ar forvånad över att det forekommer så lite diskussion om detta. Under krisen 1932, som var den sista stora krisen av samma slag som den nuvarande, uppstod en diskussion om institutionella förandringar, t ex om den aktiva finanspolitiken, som var en stor fråga på sin tid och nationellt sett innebar stora förändringar i attityder, varderingar o s v för dem som levde då, även om vi kanske inte kan forstå detta så här efteråt. Men ingen motsvarande diskussion har uppstått till foljd av den nuvarande krisen.

En sådan institutionell förändring i de stora OECD-landerna, som jag tror skulle vara ett naturligt diskussionsämne, är frågan om mera inkomstpolitik eller direkta loneregleringar. Vi har i Sverige ett system med centrala avtalsförhandlingar där arbetsmarknadens parter, arbetsgivarorganisationerna och fackforeningarna, har tagit på sig en stor del av ansvaret på detta område. Staten spelar inte någon sådan roll. I andra länder, där man inte har någon central arbetsgivarorganisation, måste regeringen ta på sig arbetsgivarens roll. Detta har skett t ex i Storbritannien, dar CBI ar en ganska svag organisation och regeringen, även om det är en labourregering, har måst ta på sig arbetsgivarorganisationens roll. Man har då fått olika slag av samhallskontrakt och inkomstpolitik.

Nu kraver uppenbarligen en effektiv inkomstpolitik en mycket stor apparat. Har i Sverige tror jag att vi lagger ned omkring 1/3 procent av BNP på att sköta kollektivavtalen. Båda sidor har en stor stab av lokala förhandlare som kostar mycket. Ändå har vi så stor löneglidning. Om man ser på den brittiska uppläggningen eller den amerikanska, så har de ingenting som till narmelsevis motsvarar 1/3 procent av BNP som går till löneadministration. Men detta ger kanske en antydan om problemets omfattning.

Vi kan inte vanta oss att institutionella förändringar av denna typ skall uppstå på ett par

år. Det tar mycket längre tid. Sådana förändringar är kanske dessutom av mera grundläggande natur i ett land som exempelvis Förenta staterna. Men det har förekommit en del ansträngningar t o m från republikanska regeringar i Förenta staterna att skapa detta slags apparat.

Det är möjligt att OECD-ekonomin nu kommer att gå igenom en period på fyra eller fem år med ett BNP-gap på 10 à 12 procent eller någonting i den stilen och sedan komma ned i 3 à 4 procents inflation, som därefter börjar accelerera upp till 10 procent under loppet av en tioårsperiod — vilket skulle vara en upprepning av utvecklingen efter 1958. Jag tror att detta skulle kunna resultera i ett institutionellt system som liknar det vi för närvarande har i Sverige. Lönepåverkande organ organiseras av regeringarna i de ledande OECD-länderna. Detta skulle tillåta dessa länder att komma närmare ett 100-procentigt kapacitetsutnyttjande. Direkt påverkan av lönebildningen skulle medföra högre produktivitetstillväxt, högre investeringstakt och mera stabila priser. Kanske kommer också andra institutionella förändringar att inträffa. Det tycks mig dock föga troligt att OECD-länderna kan gå igenom en lång period av svår arbetslöshet samtidigt med snabb inflation och komma ut helt opåverkade.

Clas-Erik Odhner:

Först skulle jag vilja säga att jag är mycket glad över att Stephen Marris har kunnat komma hit för att diskutera detta mycket viktiga dokument. Vad man än tycker om denna rapport så kommer den förvisso att spela en viktig roll för den ekonomiska politiken under kommande år.

Jag skall bara ta upp den punkt som jag tycker är den viktigaste i denna rapport. Stephen Marris har redan snuddat vid en av mina invändningar när han sade att en del påstår att "den smala vägen" inte existerar. Detta är just den fråga som jag skulle vilja ställa. Finns denna smala väg till full sysselsättning, mellan inflationens Skylla och arbetslöshetens och de alltför svaga investeringarnas Karybdis? Om vi begränsar oss till ekonomisk-politiska åtgärder, d v s till penning- och finanspolitiken, tycker jag att utvecklingen under de senaste åren tyder på att det inte finns någon sådan väg eller att den är avstängd därför att inflationsförväntningarna börjar tandas redan på en nivå, där efterfrågan inte är tillräcklig för att stimulera till ökade investeringar och sysselsättning. I Förenta staterna har begreppet prisgardering eller föregripande prissättning myntats. Företagen börjar nu höja sina priser vid varje stimulansåtgärd som regeringen inför, därför att de väntar att dessa åtgärder skall få inflationseffekt. Visserligen kan man säga att detta bara är inflationsförväntningar och att vi skall sätta oss ned och vänta tills det lugnar ner sig och "minnet av inflationen förbleknar". Men så vitt jag vet minns många tyskar förfarande mycket väl inflationen efter första världskriget. Vi måste kanske vänta länge på att "minnet skall förblekna".

Vidare sägs i rapporten att om det inte finns någon expansionsvåg, måste vi ta till inkomstpolitik. Det finns faktiskt ett avsnitt ganska långt bak som säger att det i synnerligen besvärliga situationer kan bli nödvändigt att tillgripa inkomstpolitik, prisregleringar o s v, men detta skulle bara vara för korta perioder. Jag tror emellertid att detta i vår nuvarande situation snarare är regel än undantag. Det är inte heller alldeles säkert att inkomstpolitik måste tillgripas. Det beror på. Det kan också vara så att det bara är företagssektorn som hyser inflationsförväntningar och inte så mycket arbetsmarknaden. I så fall är det ju tillräckligt med prispolitik. I alla händelser tror jag att hela skalan av selektiva åtgärder av olika slag måste införas mer eller mindre fullständigt, om vi verkligen skall kunna följa denna smala väg till full sysselsättning.

Men McCracken-gruppens rekommendationer beträffande de åtgärder som krävs för att ekonomin ska kunna följa den smala vägen, innebär som Stephen Marris sade, huvudsakligen en "icke-ackommoderande" politik, d v s staten bör inte acceptera ett inflationsbeteende utan genom restriktiv penning- och finanspolitik hålla efterfrågan nere på en sådan nivå att de som driver på inflationen, de som höjer priser och löner, får lära av sina misstag. De skall förlora marknader och arbetslösheten skall öka i deras fackföreningar när de höjer priser resp löner.

Men det finns en viktig förutsättning bakom denna tanke, som inte alls diskuteras och jag skulle vilja påstå att detta är en allvarlig brist i rapporten. Varken den alternativa politik som måste föras om det inte finns någon "smal väg" till full sysselsättning eller antagandet bakom den rekommenderade "icke-ackommoderingspolitiken" diskuteras alls. Det viktiga antagandet bakom denna tanke att företag och fackföreningar skall lära av sina "misstag" är för det första att alla pris- och lönebildande enheter kan uppfatta dessa marknadssignaler. Vissa företag är prisledare, andra efterföljare o s v. Men alla dessa prissättande enheter måste då möta mycket höga priselasticiteter för att åtstramningspolitiken skall påverka dem. Men priselasticiteten för olika kategorier diskuteras inte alls i rapporten.

Jag tror på sätt och vis att det verkligen är en förtjänst hos rapporten att det sägs ganska rent ut, om man läser noga, att motsättningen mellan olika uppfattningar inte handlar om värderingar eller om ekonomisk politik utan om realiteter, om fakta som man kan gå ut och undersöka. Om det inte är så att alla företag och fackföreningar möter hög priselasticitet, utan att en del i stället — vilket jag tror är fallet — har ganska låg och andra har ganska hog priselasticitet så håller inte rapportens rekommendation. Då börjar de som möter låg priselasticitet att höja sina priser och deras fackföreningar följer naturligtvis efter för att ta sin del av vinsten. Men effekterna, minskad avsättning och ökad arbetsloshet, faller på dem som möter hög priselasticitet. Effekterna av en "icke-ackommoderande" politik, d v s av att hålla tillbaka efterfrågan, kommer att drabba dem som har hog priselasticitet oavsett om de höjt sina priser och loner eller inte. För dem som har låg priselasticitet, de som så att säga gjorde misstagen och ställde till det hela, för dem kommer det aldrig att framstå som ett misstag eftersom deras avsättning och sysselsättning förblir god. Och så fortsätter hela processen att gå runt.

Enligt min mening är detta den mest avgörande frågan i McCracken-rapporten. Det skulle vara mycket intressant att få en kommentar från Stephen Marris till denna fråga. Jag tror att svaret är avgörande. Man kan på grundval av svaret bestamma om icke-ackommodering ar en korrekt rekommendation eller inte.

Jag har bara en begäran till om att få annu en punkt bättre belyst av sekreteraren — jag säger inte författaren därför att vi inte får stalla honom till svars för allting som sags i denna rapport.

Jag anser att diskussionen om sambandet mellan växelkurser och betalningsbalans är synnerligen intressant. Gruppen finner att systemet med flytande växelkurser, som det fungerat under de senaste fyra åren, inte alls har lett till någon förbättring i balansen mellan landerna. Snarare tvärtom, det har lett till ökade skillnader. Växelkursförändringarna har bara uppvägt skillnaderna i inflation mellan landerna, men har inte bidragit till att utjämna bytesbalanserna. Utrikeshandelsmönster är ganska stela och därför är det inte handeln som anpassar sig till variationerna i växelkurserna utan det är snarare de senare som anpassar sig till handeln.

Det verkar av rapporten som om gruppen har haft ganska olika åsikter i denna analys och det är väl orsaken till att analysen har upphort har där den egentligen skulle börja. Gruppen kommer inte med några rekommendationer alls om vad vi skall gora med vaxelkurserna i betalningssystemet. Jag skulle vilja hora om det finns några rekommendationer eller förslag på den här punkten. Finns det några idéer om hur vi skall förbattra systemets funktion for att undvika de svårigheter som det nu skapar?

Gösta Rehn:

Jag måste förklara varför jag skakade på huvudet åt Stephen Marris. Det gällde hans slutsats att om det inte existerar *någon* "smal väg" (av den sort McCracken-rapporten talar om) som leder till full sysselsattning utan inflation, så måste vi acceptera regleringar i form av s k inkomst- och prispolitik. Andra slutsatser finns namligen.

Det gladde mig att hora att många i OECD är av den uppfattningen att Marris-McCrackens smala väg inte existerar. Man vet att den generella efterfrågenivå som ger full sysselsattning är för hög med tanke på inflationen, och att den efterfrågenivå som generellt är låg nog att befria oss från inflationen inte kan ge full sysselsättning, utan selektiva kompletteringar. S k finstämning kan alltså inte lyckas, så lange man håller sig till de generellt verkande instrumenten. Jag är glad att höra att till och med Stephen Marris var frestad att tro så ibland. Men den riktiga slutsaten blir inte att vi måste acceptera en centraldirigerad inkomst- och prispolitik för att upphäva fullsysselsattningens inflationsresultat. Slutsatsen är istallet att nar vi försöker komma ifrån det låga kapacitetsutnyttjande vi har nu, så måse vi göra detta med åtgärder som i sig sjalva inte driver på utan motverkar inflationen.

McCracken-gruppen antar att det är oundvikligt att om man ökar sysselsattningen och produktionen, så stiger också inflationstrycket — och ni antar dessutom att ju snabbare man gör detta desto storre är risken for ett nytt inflationsgenombrott. Darför måste man enligt denna lara gå långsamt och forsiktigt fram med den (underförstått: generella) efterfrågeökning som behövs för höjning av sysselsattningen. Men i stället bör man ställa frågan så här: På vilket sätt (inte bara med vilken fart) bör vi främja produktionsökningen utan att öka inflationstrycket? Då skulle rekommendationen bli: Öka produktionen snabbt, inte långsamt, men förbilliga just sjalva ökningen så att den blir antiinflatorisk så fort som möjligt.

McCracken-gruppen gör faktiskt vissa rekommendationer av det slaget. Ni räknar upp nästan hela listan på så kallad traditionell arbetsmarknadspolitik i form av utbildningsprogram, flyttningsstöd o s v, som hjalper arbets-

givarna att engagera och sysselsatta flera arbetare till lägre kostnad än eljest. Om staten så befriar dem från att betala kostnader for att skaffa folk från andra delar av landet, ger dem utbildning o s v, blir detta ett litet bidrag till en antiinflationistisk expansion. Ni nämner också att de nyare former av arbetsmarknadspolitik som börjat komma till anvandning i en del länder, nämligen att direkt subventionera anstallandet av mera folk, kunde vara värd mera uppmärksamhet. Detta är ju någonting som just genom att öka sysselsättningen till sänkt kostnad i förhållande till vad man måste betala for redan anställda arbetare, blir en antiinflationistisk expansionsmetod.

Ni medger alltså att hela denna uppsättning av selektiva åtgärder skulle kunna användas, men — och har kommer den avgorande poängen — ni varnar fór att använda dem i en sådan utstrackning att de verkligen skulle kunna bryta isen. Ni betraktar hela tiden de selektiva metoderna som ett slags beklagliga nödfallsåtgarder, som man tar till när man ser att någonting håller på att verkligen gå på tok, när man känner att nu *måste* vi gora någonting åt arbetslösheten just har o s v. Ni målar också upp en karikatyr, dár man bedriver en allmän åtstramningspolitik for att hålla tillbaka inflationen, samtidigt som regeringen raddar varje grupp från konsekvenserna av denna politik. Då får man inflation utan tillväxt i stallet fór tillväxt utan inflation, säger ni.

Om man fortsätter att låta sig slapas vid svansen in i denna subventionsekonomi, vilket var Erik Lundbergs karikatyr av min rekommendation, så blir denna karikatyr en verklighet. Det ser vi nu dagligen i hela OECD. Men om man satter in de selektiva och anpassningsfrämjande åtgärderna som led i en målmedveten politik och inte som en rad panikartade räddningsaktioner, då kan resultatet bli någonting helt annat.

Om man bara ser till den ytliga innebórden av vad ni säger om den selektiva politiken fór att anpassa arbetskraftsutbudet till efterfrågan och tvártom, så borde sádana som undertecknad enligt Erik Lundberg ha sagt: Tack så mycket, det här är precis vad vi har drömt om. — Men poängen är en kvantitetsfråga. Låt oss saga att länderna f n använder en procent av nationalinkomsten i selektivt sysselsättningsfrämjande åtgärder, till anpassning av sysselsättningen efter arbetskraftstillgångarna och till åtgärder som underlättar arbetskraftens rörlighet, yrkesmässigt och geografiskt. Ni vågar inte föreslå att de i stället skulle använda 5 procent för att verkligen effektivt förbilliga nytillkommande sysselsättning och produktion, som därmed kunde bli inflationsdämpande. Det betyder att ni inte vågar be dem träda ut ur den har situationen där vi har 5 procents arbetslöshet.

Om vi ser på en rad uttalanden från de internationella organisationerna och från de stora ländernas regeringar under senare tid, och om vi överför McCracken-rapporten till klarspråk, så blir innebörden: Låt for guds skull inte arbetslösheten gå ner, ty då ökar inflationstakten igen. — Alltså blir prognosen för arbetslösheten för de närmaste tre, fyra eller fem åren, att den fortsätter som nu, omkring 5 procent i OECD-området. Detta ár er "smala vag". Det är det beklagansvärda med hela den har historien.

Som notorisk inflationshatare har jag all sympati och förståelse fór era varningar mot en vårdslös, generell och odifferentierad, efterfrågeökning. Men ni borde istallet ha föreslagit en systemförändring, som ni sjalva har antytt men sedan karikerat och varnat emot, en metodik varigenom mera expansion inte skulle betyda mer inflation. Ni borde ha pläderat för en övergång till de metoder för sysselsättningsökning — nyss antydda — som innebar att sjalva sysselsättningsökningen motverkar inflationen i stallet for att driva på den.

Stephen Marris:

Beträffande frågan om de fallande vinstandelarna har vi haft flera mycket intressanta diskussioner i gruppen, som avslöjade intressanta åsiktsskillnader. Det fanns tre medlemmar i gruppen som var fullt och fast övertygade om att detta var ett allvarligt problem. Det har förelegat en varaktig press på vinsterna som har lett både till otillräckliga investeringar och till alltför stora investeringar i syfte att spara arbetskraft. Det finns därför ett strukturproblem, genom att vi har en kapitalstock som varken är tillräckligt stor eller av det rätta slaget for att kunna sysselsätta alla som vill ha arbete. Denna tes är ganska välkänd för en del av er och stöddes av professorerna Giersch, McCracken och Assar Lindbeck.

Å andra sidan hade en del medlemmar i gruppen inte stött på denna föreställning tidigare och hyste betydande tvivel om dess giltighet. Vi hade en hel del diskussion. Jag hoppas att avsnitten i kapitel 5 och i den bilaga som behandlar detta ämne, i någon mån bidrar till en bättre förståelse av dessa frågor, trots att de är ganska svårlästa.

Vad det gäller själva analysen är det viktigt att erkänna att sjunkande vinstandelar i procent av BNP inte är något tillräckligt bevis fór att detta slags problem föreligger. Det är ett faktum att vinsternas andel av BNP har gått

ned i de flesta av våra länder under större delen av efterkrigstiden. Det har skett en överflyttning från vinster till arbetsinkomster. Men samtidigt har andelen hushållssparande i BNP stigit och det har också andelen produktiva investeringar i BNP fram till början av 1970-talet. Förklaringen till detta är naturligtvis att företagen i allt högre grad använt extern finansiering och på det hela taget har detta varit en önskvärd utveckling.

Lika uppenbart är att det måste finnas en punkt forbi vilken processen inte kan fortsätta. Det är denna fråga man kan försöka belysa empiriskt. Det är inte särskilt lätt och jag tror att ni med rätta har kritiserat en del av våra data över vinster i rapporten. De kan säkert förbättras. Vi arbetar for närvarande med detta inom OECD.

Det finns en kärnpunkt i hela denna syn som bekymrar mig. Den förutsätter att det måste ha skett en grundlaggande förskjutning i förhandlingsstyrka mellan de som är ansvariga för lönebildningen och de som är ansvariga för prissättningen. Det kan visserligen ha blivit ett ökat tryck från lönesidan, men varför accepterar då prissättarna å sin sida de avtagande vinsterna? Jag ställer ideligen denna fråga och jag måste säga att jag inte är helt nöjd med svaren. Varför skapade detta tydligen inga problem under 1960-talet, men däremot under 1970-talet? Utländsk konkurrens ser ut som det enkla svaret, men varför har då inte detta ändrats av övergången till mera flexibla växelkurser? Ett spår som vi faktiskt fick upp, var att denna ändrade maktbalans har varit tydligast i länder som på ett eller annat sätt drabbats av en övervärderad växelkurs.

En annan viktig synpunkt är att detta är ett fall där det inte finns någon likartad utveckling i alla OECD-länder. Det verkar inte stämma att det har förelegat en varaktig nedgång i avkastningen på kapital i Japan. Det har skett en förskjutning bort från vinster, men det är resultatet av en strukturutveckling bort från en dual ekonomi. Uppriktigt sagt kan jag inte heller se några tecken på en varaktig nedgång i avkastningen i Frankrike. Å andra sidan finns det länder — däribland ert land — där detta alldeles tydligt är ett problem.

Vad kan man göra åt alltför låg avkastning på investeringar? En sak som framgår av analysen är att det inte hjälper särskilt mycket att flytta skattebördan från företagen till hushållen. Om det är riktigt att förklaringen ligger i en förskjutning i förhandlingsstyrka och man då försöker flytta skattebördan, så kommer den bara att föras tillbaka igen under pris- och lönebildningsprocessen. Om detta är fallet så kan problemet bara lösas genom att man försöker uppnå någon slags enighet mellan parterna i samhället om behovet av högre vinster i form av något slag av pris- och inkomstpolitik.

Kanske är jag optimist av naturen, men jag är definitivt inte så pessimistisk som Erik Lundberg beträffande frågan om vinster och investeringar. Om man granskar data noga, så tror jag att man kan se att lösningen redan är en god bit på väg i en del av de länder som har lidit av detta problem. Jag tänker här särskilt på Västtyskland och Förenta staterna och under de senaste månaderna kanske också Storbritannien och Frankrike. I vart och ett av dessa länder har det faktiskt skett en förändring i det grundläggande förhållandet mellan löner och priser, vilket i någon mån kommer att återställa avkastningen på kapital. Detta framgår inte särskilt tydligt av siffrorna, på grund av att kapacitetsutnyttjandet är så lågt att den förbättrade lönsamheten nästan helt döljs av det rådande konjunkturläget. Men om man gör beräkningar av vinsterna vid full sysselsättning, så finner man att det har skett en helomvändning i vad som verkade vara en irreversibel stabilt nedåtriktad trend. Det är bara en början och resultatet har uppnåtts till mycket höga kostnader, men det finns ändå skäl till en försiktig optimism.

Vi kommer nu till frågan om växelkurser och skillnaderna mellan länder. Också jag upplever att detta är den stora svagheten i rapporten. Bekymret är att hela problemet är insyltat i den akademiska striden om flexibla växelkurser. Det finns två mycket olika modeller och båda har sina anhängare i gruppen.

En modell antar att reaktionen är snabb och att priselasticiteterna är höga. I en sådan modell är det relativt lätt för varje land att inta olika hållning. Ett land som vill ha låg arbetslöshet bedriver en expansionistisk politik. Det har högre inflationstakt än många andra länder, men detta är gott och väl så länge som dess växelkurs lugnt och smidigt deprecierar och dess nominella räntenivå ligger precis tillräckligt över nivån i de flesta andra länder, så att dess realränta i stort sett hålls i linje med världsnivån.

Detta är en stilig modell, men enligt min mening är den fullständigt orealistisk. Om den vore riktig kunde man naturligtvis avskaffa OECD med en gång, därför att varje land skulle ha föga eller inget intresse av vad som pågick i andra länder. Om man vill expandera snabbt, så expanderar man snabbt och om man inte vill ha någon inflation alls eller 10 procents inflation, så är det bara att ha det. Men

denna modell är orealistisk på precis samma sätt som den neoklassiska modellen för inkomstbildning, som ger ständigt full sysselsättning, därför att den antar att lonerna är flexibla nedåt och att investeringar och sparande reagerar snabbt och bestamt på en förändring i rantesatserna. Verkligheten är betydligt rörigare. Beträffande växelkursförandringar är reaktionstiden mycket kortare på finans- och penningmarknader och för kostnader och priser än i världshandelsflödena, där de kortsiktiga priselasticiteterna är ganska låga. Sålunda får ett land som ser sin växelkurs depreciera ganska snabbt en avsevärd effekt på sina inhemska kostnads- och prisnivåer, medan förbättringen i dess handelsbalans slår igenom först långt senare.

Det är på grund av dessa eftersläpningar, som vi har behov av internationell samordning. Detta innebar i det nuvarande läget t ex att Västtyskland bör sikta, inte på en ökning på 4 eller 5 procent i inhemsk efterfrågan, utan i stället på en ökning på åtminstone 6 procent.

Det är bara med någonting i den stilen som den övriga världen skulle kunna börja röra sig i rätt riktning utan att hamna i betalningsbalanssvårigheter. Men om man ser det hela ur strikt västtysk synvinkel så är kravet inte så självklart. Inflationsriskerna verkar väldigt stora och det finns ett antal viktiga psykologiska, politiska och andra skäl till att det är svårt för en västtysk regering att vidta kraftfulla åtgärder for att stimulera den inhemska efterfrågan. Samma sak gäller också i Japan. I praktiken är det främsta skälet till att hela den strategi som OECD rekommenderar kanske inte kommer att fungera just att den kräver en omfattande samordning av efterfrågestyrningen på världsnivå, i en värld av nationalstater, som helt enkelt inte är beredda att delta i någon sådan övning. Jag vet inte hur vi skall komma ur detta problem — vi verkar ha kört fast.

Jag skulle också vilja svara snabbt på en eller två andra synpunkter. Det gläder mig att Carl Johan Aberg drog uppmärksamheten till de delar av rapporten som behandlar finanspolitiken, som kanske inte har fått fullt så mycket uppmärksamhet som de förtjänar. För det första vederlägger rapporten ganska ordentligt det som är känt som "utträngningshypotesen". Den ger övertygande bevis för att det är fullkomligt rätt och riktigt av en regering att ha stora underskott i den offentliga sektorn i tider då det finns ett stort överskottssparande i den privata sektorn. Sådana underskott visas kunna finansieras utan vare sig en ökning av räntenivån som skulle hota återhämtningen eller någon ökning av penningmängden, som är så stor att det skulle kunna bli allvarligt inflationshot längre fram.

Men det gläder mig också att Carl Johan Åberg tog upp frågan om budgetplanering på medellång sikt, därför att jag tror att det finns flera viktiga frågor här, framför allt på professionell nivå, som kräver mera uppmärksamhet. En del av er känner kanske till den intressanta utvecklingen av debatten i Förenta staterna om vad man skall syfta till för budgetsaldo vid full sysselsättning. Jimmy Carter har — kanske oklokt — tillkannagivit att det bör vara noll, men det har gjorts ganska genomarbetade analyser, som pekar på att han nog har fel. Detta kommer att bli en viktig fråga av stor politisk och praktisk betydelse i Förenta staterna under de kommande månaderna och åren.

Jag håller med Faxén på många punkter, men jag är inte fullt så pessimistisk. Jag sade i början av mitt anförande att jag före händelserna 1971, 1972 och 1973 trodde att inflationstakten skulle gå upp till 7 eller 8 procent i nästa uppsving. Han läste alla diagrammen och kom fram till att 8 procent var tänkbart. Men faktum är att jag inte är säker på huruvida den bakomliggande strukturella och parametriska inflationen i våra ekonomier har förvärrts så mycket som jag trodde den skulle. För tillfället kan vi emellertid omöjligt säga något därför att den just nu döljs fullständigt av förväntningsinflationens dimmor.

Men för att anslå en lätt optimistisk ton under en pessimistisk kväll, så vill jag påminna om att ökningen av konsumentpriserna i OECD-området under de sista tre månaderna har sjunkit till 6 procent, räknat i årstakt. Detta beror till en del på tur med livsmedelspriserna, men jag tror faktiskt att om vi kunde få en rimligt stabil expansion på 5 procent från dagens läge, så skulle vi kanske klara inflationen betydligt battre än vi inser för närvarande. Clas-Erik Odhner tog upp en mycket viktig fråga när han förde "icke-ackommodationen" på tal och pekade på att de negativa konsekvenserna av inflationen inte nödvändigtvis känns av dem som bär största ansvaret för den. Detta är något som gruppen erkände (avsnitten 384 och 385) och den framförde ett förslag som inte mottagits med någon större entusiasm. Man föreslog att ett åtminstone i princip lockande sätt att försöka hantera problemet är att använda selektiva finanspolitiska åtgärder, som är utformade så att de straffar antingen de arbetsgivare eller de fackföreningar som är ansvariga för pris- och lönebeslut, som inte stämmer överens med de övergripande mål som

landet försöker uppnå. Det är intressant att se att denna metod rekommenderas av så olika människor som Henry Wallich och Arthur Okun.

Gösta Rehn skulle vilja att vi hade en mera aktiv arbetsmarknadspolitik och Carl Johan Åberg skulle vilja ha mera selektiv efterfrågestyrning. Jag skulle vilja ha mera pris- och inkomstpolitik. Jag hoppas vi är hederliga nog att erkänna att sådan politik har prövats på olika håll och att de i allmänhet inte har varit särskilt framgångsrika när det gäller att förena hög sysselsättningsnivå med låg inflationstakt. Jag har varit återhållsam i kväll därför att jag är officiell gäst i detta land, men jag skulle ha trott att erfarenheterna i Sverige är ganska tankeväckande i det avseendet.

Som en kommentar till detta vill jag nämna att gruppen var intresserad av det svenska systemet för att uppmuntra lageruppbyggnad och avsåg att säga att det såg ut som en mycket bra idé. Men vid sista mötet reviderades detta till att lyda ungefär så här: "Detta är en idé som förtjänar att granskas närmre." Detta var i april. Se hur det gick!

Gösta Rehn:

Satsen om vad ni vill gå in för när det gäller inkomst- och prispolitik lyder så här: "Enighet mellan regeringar, lontagare och arbetsgivare om behovet av högre vinster och investeringar."

Stephen Marris:

Det gäller bara i det fall när vi har speciella problem med låg avkastning på kapital. Jag tror inte att det behövs någon enighet t ex i Japan om behovet av högre avkastning.

Gösta Rehn:

McCrackengruppen tycks tro att lönebildningen är någonting som några toppgubbar kan sitta och besluta om på basis av statistik och bokslut. Det märks när de säger att diskussionen om lönerna skulle förbättras avsevärt av en mera omfattande användning av inflationsanpassad resultatredovisning. Tanken är tydligen att man skulle lära upp tusentals lokala fackföreningsledare i läsning av inflationskorrigerade bokslut; därigenom skulle de bli "förståndiga" och säga till sina medlemmar: Vi ska inte kräva tio procents löneökning utan t ex bara tre. — Men livet ser inte ut så. Löneutvecklingen är resultatet av en sociologisk och psykologisk process på verkstadsgolvet, inte en fråga om miss- eller rättvisande bokslut, som f n inte kommer i tidningarna förrän de avgörande stämningarna har befäst sig bland löntagarna. Om arbetarna genom sina dagliga kontakter med företagsledningarna märker att de kan få mera pengar bara genom att kräva det, så begär de att också deras ledare ska göra det — men är stillsammare om de dagligen märker att företagen har ont om pengar.

"Grundläggande enighet" om en toppstyrd inkomstpolitik, där det som räknas ut centralt inte stämmer med vad som upplevs på arbetsplatserna, skulle kunna förstöra fackföreningarna som en stabiliserande kraft i samhället genom att sätta en sprängkil mellan ledning och medlemmar.

Nu säger Stephen Marris att inte heller arbetsmarknadspolitiken har visat sig framgångsrik i varje fall inte mot inflationen. — Naturligtvis inte! En sådan politik har inte prövats så som skulle behövts för full framgång, inte ens här i landet. Här räddas visserligen omkring 4—5 procent av arbetskraften från arbetslöshet genom arbetsmarknadsåtgärder, men vi importerar en inflationistisk pris- och vinstutveckling utifrån, som löntagarna reagerade så kraftigt på att de vinsterna nu nästan har försvunnit medan pris-löne-spiralen fortsätter av bara farten. Naturligtvis kunde ingen arbetsmarknadspolitik i världen rädda ett land från att följa med i en världsinflation, när man envisades att hålla fasta växelkurser. Men är det nödvändigt att hålla fast vid denna speciella kombination?

Gentemot en förnuftig omläggning av politiken säger du och McCracken-rapporten tvekande: Gör litet mer än hittills men gör inte för mycket! — Istället borde man äntligen satsa för fullt på att ordna full sysselsättning med de arbetsmarknadspolitiska metoder som förbilligar själva sysselsättningsökningen för företagen men inte generellt höjer vinstmarginalerna på ett sätt som måste provocera löntagarna till inflatoriska lönekrav. Då, men bara då, finns det också en chans att tala allvar om inkomstpolitik under full sysselsättning.

Stephen Marris:

Trots att jag vet att det är orättvist får jag nu sista ordet, Gösta! Jag tror jag vet vad som är fel med mina idéer. Jag önskar att du hade lite mera kritisk syn på dina egna. Jag tror att om man är politisk realist, så inser man att det är nästan oundvikligt att en regering, som ger sig in på selektiva åtgärder i den skala som du

tillråder, hamnar i vad du beskriver som en hal backe i stället för på den gyllne vägen. Som du själv säger: att använda pris- och inkomstpolitik för att hålla tillbaka sociala och ekonomiska företeelser som lönehöjningar kan också vara praktiskt taget omöjligt utan stora institutionella och andra svårigheter. Vi letar alla efter lösningar och vi har alla våra betänkligheter. Jag tror att McCracken-rapporten är värdefull, därför att den hävdar att saker och ting kanske inte är riktigt så illa som många tror. Som jag sade hade vi kommit ned i en inflationstakt på 6 procent och jag hyser fortfarande förhoppningar om att vi kan få en viss tillväxt. Men samtidigt tror jag att vi alla är medvetna om att det inte alls blir lätt och vi har alla våra små käpphästar som vi rider omkring på. Låt oss hoppas att en av oss har hittat den rätta!

Översättning: *Kerstin Lundgren*